

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ СКЛАДОВИХ ОСВІТИ

© Гончаренко О.О., 2006

Розглянуто взаємозв'язок економічної та професійної складових освіти. Проаналізовано роль динамічної ступеневої системи підготовки фахівців. Досліджено залежність ефективності використання трудового потенціалу від освітнього рівня й професійної підготовки персоналу підприємства. Запропоновано заходи щодо раціонального використання людського капіталу.

The intercommunication of economic and professional components of education is considered. The role of the dynamic level system of the training of specialists is analyzed. The dependence of efficient usage of working potential from the educational level and professional training of the enterprise's staff is investigated. Steps as to the rational usage of human capital are proposed.

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Серед завдань соціально-економічного розвитку країни важливе місце відводиться удосконаленню системи освіти. Останніми роками уся система освіти повертається до розвитку особистості. У минулі роки безперервне, часом необґрунтоване зростання випуску спеціалістів, не завжди супроводжувалося підвищенням якості їх підготовки. Рівень навчання і виховання не повністю відповідали завданням прискореного розвитку країни. При цьому якість пропозиції робочої сили часто не відповідала сучасним вимогам щодо її професійно-освітньої підготовки, трудової та виконавчої дисципліни, мобільності та економічної активності загалом. Наслідком незбалансованості пропозиції робочої сили з попитом на неї є високий рівень вимушеного, а також прихованого та часткового безробіття та велика частка безробітних, які не мають роботи більше одного року.

Саме тому удосконалення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах вимагає постійного пошуку нового, передового в реалізації державних стандартів з підготовки кваліфікованих кадрів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Теоретичні проблеми і методичні питання ролі освітнього рівня персоналу підприємства розглядаються у роботі Шаповалової Т.В. [10], Грішнова О.А [4]. Розглядає проблеми формування й використання людського капіталу в Україні Куценко В.І. [5], питання економіки освіти, проблеми кадрового менеджменту Щокін Г.В. [11] та ін.

Цілі статті. Дослідження економічної ролі освіти та професійної підготовки в сучасних умовах.

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Визначати шляхи подальшого вдосконалення і підвищення ефективності системи освіти в сучасних умовах неможливо без аналізу тих соціальних та економічних процесів, які відбуваються останнім часом, і пов'язані насамперед з формуванням постіндустріального суспільства.

Проблеми розвитку освіти, людського фактора й суспільного процесу діалектично взаємопов'язані. Кризовий стан в економіці відбився і на розвитку освіти.

Найбільш гостро кризовий стан освіти проявився в падінні престижу знань, в неефективному використанні ресурсів. Сьогоднішня структура підготовки кадрів не відповідає потребам народного господарства.

Необхідність забезпечення і підвищення конкурентоспроможності пред'являє нові вимоги до якості робочої сили підприємства. Ці вимоги передбачають участь працівника підприємства в розвитку виробництва, забезпеченні якості продукції, зниженні собівартості, підвищенні ефективності діяльності підприємства.

Усе це вимагає систематичного підвищення освітнього і професійно-кваліфікаційного рівня працівників, що досягається під час професійного навчання кадрів на виробництві.

Підготовка і підвищення кваліфікації працівників у нових умовах повинні мати безперервний характер і проводитися упродовж усієї трудової діяльності. При цьому посадові переміщення керівників і фахівців, встановлення їм відповідного розміру заробітної плати, а також присвоєння робітникам кваліфікаційних розрядів і класності повинні бути пов'язані з результатами навчання і практичного використання отриманих знань, умінь і навичок.

Сучасні підприємства та організації сприяють росту своїх співробітників на всіх рівнях ієрархічної градації створенням системи формування кадрового резерву. Здійснення професійного навчання кадрів приводить до зростання продуктивності праці, підвищення якості продукції, зниження рівня травматизму, зростання рівня конкурентоспроможності.

Перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців дасть змогу особистості здобути певний освітній та кваліфікаційний рівень за бажаним напрямом відповідно до її здібностей, і забезпечити її мобільність на ринку праці.

Професійне навчання кадрів є одним з найважливіших чинників забезпечення високої продуктивності праці, виступає засобом досягнення стабільного економічного зростання, забезпечує збереження і розвиток трудового потенціалу. Професійне навчання персоналу безпосередньо під час трудової діяльності набуває особливої актуальності, оскільки є одним з найважливіших чинників досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства.

Дослідження багатьох промислових підприємств Росії, проведене ще наприкінці 70-х років ХХ ст. (в обстеженні брали участь понад 6 тис. робітників), підтвердило що від освітнього рівня залежить:

- продуктивність праці робітників (рис. 1);
- якість продукції, яку випускають робітники (рис. 2);
- ініціативність робітників (рис. 3) [7].

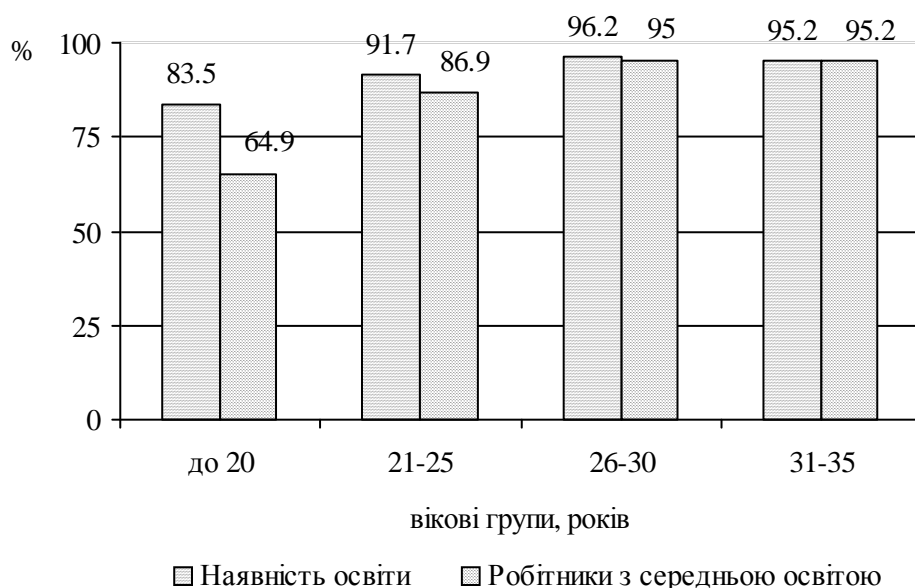

Рис. 1. Виконання норм виробітку робітників залежно від їх освітнього і вікового рівня

Рис. 2. Якість продукції, яку випускають робітники залежно від їх освітнього і вікового рівня

Рис. 3. Ініціативність робітників залежно від їх освітнього і вікового рівня

Освіта та професійна підготовка є фундаментом людського розвитку і прогресу суспільства. Вони також виступають гарантом індивідуального розвитку, плекають інтелектуальний, духовний та виробничий потенціали суспільства. Розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівні мають гармонічно поєднуватися з реформою освіти та професійної підготовки для того, щоб задовольнити потреби і прагнення людей, особливо молоді, встановити систему цінностей, відповідати запитам людства щодо змін у сфері роботи як у громадському, так і в приватному секторах [4, с. 101].

Формування ринкових відносин, становлення України як демократичної держави зумовлюють зміну цільових настанов освіти та професійної підготовки як соціальної системи та елемента

інфраструктури ринку праці: не просто забезпечення потреб держави спеціалістами різних професій і рівнів кваліфікації, а задоволення різноманітних освітніх потреб особистості заради її розвитку і самореалізації, а також для забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці.

Освіта сьогодні розглядається як одна з основних цінностей, без яких неможливий подальший розвиток суспільства.

Згідно із законом України “Про освіту” [1], метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних рис, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками.

Система освіти в Україні переживає сьогодні нелегкі часи у зв’язку із вкрай обмеженим фінансуванням. Це стосується всіх напрямів освітньої підготовки, хоч у сфері бізнесової освіти ця проблема дещо послаблюється розширенням платного навчання як у державних, так і в приватних навчальних закладах.

Незважаючи на досягнення освіти, які забезпечує нова соціополітична система України, вона, однак, ще не має належної якості. Чимало випускників вищих навчальних закладів не досягли належного рівня конкурентоспроможності на європейському ринку праці [6].

Необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою зумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації і самореалізації в цьому світі.

Модернізація вищої освіти є досить актуальним питанням для України в зв’язку з виходом національної вищої школи на міжнародний ринок освітніх послуг та приєднання до Болонського процесу. Завдяки створенню відкритого європейського простору освіти і підготовки, де студенти і викладачі зможуть переміщатися без перешкод, буде здійснено визнання української освіти і дипломів. Це сприятиме зростанню в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього й науково-технічного середовища.

Сучасні загальноцивілізаційні тенденції розвитку мають системоутворювальний вплив на реформування освіти України, яке передбачає:

- перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до її здібностей, і забезпечити її мобільність на ринку праці;

- підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання протягом усього життя;

- піднесення вищої освіти України до рівня вищої освіти розвинутих країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Відповідно до закону України “Про вищу освіту” параметрами якості вищої освіти є: професійна компетентність випускника; ціннісна орієнтація та соціальна спрямованість; здатність задовольняти особисті духовні та матеріальні потреби і потреби суспільства. Забезпечення якісного рівня вищої освіти є одним із головних завдань, невід’ємних від соціальної сфери. Якість освіти значною мірою регулюється Стандартами вищої освіти.

Під час розробки стандартів враховуються процеси створення єдиного освітнього простору в Європі. Рекомендації щодо нормативних вимог визначаються згідно з Лісабонською конвенцією і Болонською декларацією. Для забезпечення якості вищої освіти має посилюватися вимога приведення навчання у відповідність до сфери праці.

Для вищої школи України в контексті Болонського процесу необхідно розробити та законодавчо врегулювати процедуру контролю якості, а також посилення міжнародної конкурентоспроможності випускників вищої школи України. Система вищої освіти України може бути конкурентоспроможною лише на основі забезпечення високого рівня фундаментальної підготовки.

Серед чинників, що зумовлюють динамізм економіки, важливе місце посідає цілеспрямована підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації персоналу підприємства. Професійна підготовка кадрів є одним із найважливіших чинників підвищення продуктивності праці, забезпечення випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Перехід економіки з екстенсивного шляху розвитку на інтенсивний, від адміністративних методів господарювання до ринкових, а також глибока структурна перебудова інвестиційної політики, що пов'язана з переведенням підприємств військово-промислового комплексу на випуск продукції мирного призначення і скороченням асигнувань на нове будівництво, викликали значні структурні зрушення в економіці і, як наслідок, збільшилися масштаби вивільнення, перерозподілу і перепідготовки працівників. Робота у цих умовах вимагає від керівників і фахівців високого рівня компетентності, ділової ініціативи, сучасного економічного мислення, оволодіння новими методами керівництва і керування. Для вирішення цих питань необхідна докорінна перебудова системи підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, яка здатна забезпечити випереджаюче безперервне професійне навчання працівників усіх галузей господарства.

В умовах науково-технічного прогресу (НТП) ефективність усіх галузей народного господарства все більше залежить від рівня освіти і кваліфікації сукупного працівника. НТП одночасно є наслідком і причиною закономірного зростання ролі освіти. Він приводить до істотних змін змісту, характеру умов праці [3, с. 14].

Зростання освітнього та культурного рівня працівників виступає необхідною передумовою для кращої їх адаптації до динамічно змінюваних умов праці, особливо в період структурної перебудови економіки. Систематичне оновлення науки і техніки, повсюдне впровадження автоматизації, комп'ютерної техніки і нових систем зв'язку на фоні поширення ринкових відносин у нашій країні потребує відповідних знань і навичок, готовності до прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, творчого ініціативного підходу до справи, вміння взяти на себе відповідальність за прийняття рішення у складних ситуаціях. Істотно змінюються вимоги до працівника, професійно-кваліфікаційна і галузева структура зайнятих. Разом з тим зростають роль і значення працівників у забезпеченні ефективності виробництва, саме робоча сила все більшою мірою визначає хід і результати економічних процесів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток творчого потенціалу працівників залежить від стану системи загальної і професійної освіти, постійного підвищення кваліфікації, перепідготовки кадрів. На розв'язання цих завдань спрямована реформа в галузі освіти, яка має забезпечити розвиток безперервної освіти з урахуванням переходу країни до ринкової системи господарювання.

Разом з тим, сьогодні в Україні підготовка кадрів здійснюється на неконтрольованій основі (стосовно попиту) на окремі спеціальності. Нескоригованість показників підготовки кадрів з показниками, що характеризують структуру зрушення в економіці, призводить до непрацевлаштованості випускників вищих навчальних закладів. А тому, щоб людський капітал не лише нарощувався, а й раціонально використовувався, необхідно:

- скоригувати прийом до вищих навчальних закладів на спеціальності, що визначають стратегічні пріоритети України;
- розробити чітку політику розвитку освіти загалом і вищої, зокрема;
- розробити організаційно-економічний механізм, який би забезпечував можливість працевлаштування випускників;
- створити сприятливі умови для підвищення освітнього рівня персоналу підприємств;
- сформувати систему стимулювання підвищення освітнього і професійно-кваліфікаційного рівня персоналу.

Це можливо тільки за умови узгодженості підготовки кадрів з потребами ринку праці, забезпечення високої якості освітніх послуг, безперервності процесу освіти та професійного вдосконалення.

1. Закон України "Про освіту". 2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. 3. Куценко В.І. Економіка освіти. – К.: Міленіум, 2003. 4. Ляшенко О. Якість освіти – пріоритет розвитку суспільства в XXI столітті // Освіта України. – 2004. – № 66–67. 5. Олійник В. Освіта як зростання // Управління освітою. – 2004. – № 2. 6. Степко М. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. – 2004. – № 60–61. 7. Щетинин В.П., Хроменков Н.А., Рябушкин Б.С. Економіка образования: Учеб. пособие. – М.: МПУ, 1995.